

N:o 2.

Auk. till Riksd. Kansli den 7 Mars 1885, kl. 12 midd.

Konstitutions-Utskottets Memorial, angående fullbordad granskning af de i Statsrådet förda protokoll.

Till Konstitutions-Utskottet hafva, på derom hos vederbörande gjord framställning, blifvit öfverlemnade de sedan sistlidne riksdags början och intill början af den innevarande i Statsrådet förda protokoll, nemligen öfver:

Justitiedepartementsärenden från och med den 18 Januari 1884 till och med den 12 Januari 1885;

Justitieärenden från och med den 18 Januari 1884 till och med den 9 Januari 1885;

Utrikes-, Landtförsvars- och Sjöförsvarsdepartementsärenden från och med den 18 Januari 1884 till och med den 12 Januari 1885;

Civildepartementsärenden från och med den 16 Januari 1884 till och med den 12 Januari 1885; samt

Finans- och Ecklesiastikdepartementsärenden från och med den 18 Januari 1884 till och med den 14 Januari 1885.

Vid den granskning af dessa protokoll, som, i öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift, blifvit företagen och nu fullbordad, har Utskottet

icke funnit skäl att emot någon Statsrådets ledamot tillämpa § 106 Regeringsformen;

Bih. till Riksd. Prot. 1885. 3 Saml. 2 Häft.

hvaremot Utskottet

funnit ett af Kongl. Maj:t den 5 December 1884, efter föredragning af Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet, afgjort ärende, angående Rektorn E. Leidesdorffs lönetillägg under honom beviljad tjänstledighet, vara af den beskaffenhet, att detsamma bör jemlikt 107 § Regeringsformen för Riksdagen anmälas.

I fråga härom får Utskottet anföra följande.

I nådig proposition (N:o 17) till 1882 års Riksdag föreslog Kongl. Maj:t, att — under förutsättning, det Kongl. Maj:t förordnade om viss, i propositionen angifven förhöjning från och med vårterminen år 1883 i afgifterna för lärjungarne vid de allmänna läroverken och de tvåklassiga pedagogierna — Riksdagen måtte bland annat *dels* för tillämpning af ny löne-reglering för lärare vid de högre och de femklassiga allmänna läroverken å ordinarie stat bevilja 643,000 kronor, *dels ock* för beredande af tillfällig löneförbättring åt lärare vid de treklassiga allmänna läroverken samt vid de två- och enklassiga pedagogierna, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de grunder, som föreslagits i ett propositionen bilagdt protokoll öfver ett ecklesiastikärende den 7 Januari 1882, å extra stat för år 1883 anvisa för de treklassiga allmänna läroverken 50,500 kronor och för pedagogierna 21,000 kronor.

Af Herr Statsrådets och Chefens för Ecklesiastikdepartementet i berörda protokoll intagna yttrande, som Kongl. Maj:t i nåder gillat, inhemtas, bland annat, att rektorer vid de treklassiga läroverken, som förut i lön åtnjutit 3,000 kronor och efter 15 års tjänstgöring såsom ordinarie lärare 3,500 kronor, skulle, derest den ifrågasatta löneförbättringen beviljades, erhålla i lön 2,500 kronor och i tjänstgöringspenningar 1,000 kronor med ett lönetillägg efter 10 års tjänstgöring af 500 kronor; samt att, enligt den föreslagna löne-regleringen, tjänstgöringspenningarne icke skulle få af tjänstens innehafvare uppbäras under tjänstledighet.

Stats-Utskottet — till hvars örförande Chefen för Ecklesiastikdepartementet den 25 Februari 1882 aflåtit en skrifvelse, deruti meddelats, att enligt då mera verkställda ytterligare beräkningar anslagsbehovvet uppginge till allenast 624,950 kronor för de högre och de femklassiga allmänna läroverken samt 49,000 kronor för de treklassiga läroverken — hemställde i sitt utlåtande (N:o 14 b) bland annat:

A) att Riksdagen måtte medgifva införandet af de föreslagna, ökade afgifterna;

B) att Riksdagen måtte medgifva att de medel, som genom de nya afgifterna komme att inflyta, finge af Kongl. Maj:t användas för beredande i öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder af tillfällig löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna med högst hälften af de belopp, som af Kongl. Maj:t blifvit föreslagna; och

C) att Riksdagen för beredande af löneförbättring för lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna med tillämpning af de i statsrådsprotokollet angifna grunder, med hälften af de belopp, som blifvit af Kongl. Maj:t föreslagna, måtte på extra stat för år 1883 anvisa såsom förhöjning i anslaget till de allmänna läroverken 336,975 kronor.

Utskottets berörda hemställanden blefvo af Första Kammaren bifallna men — likasom den Kongl. propositionen — af Andra Kammaren afslagna. Frågan om Riksdagens medgifvande till införande af ökade terminsafgifter och om dessas användning hade således förfallit; hvaremot Riksdagen i gemensam omröstning beviljade det anslag till löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken, hvarom Stats-Utskottet i mom. C. af ofvan anförda Utlåtande hemställt.

I öfverensstämmelse härmed tillkännagaf Riksdagen i underdånig skrifvelse den 21 Maj 1882 (N:o 62), att Riksdagen för beredande af löneförbättring för lärarne vid de allmänna läroverken med tillämpning af de i oftaberörda statsrådsprotokoll angifna grunder med hälften af de belopp, som blifvit af Kongl. Maj:t föreslagna, på extra stat för år 1883 anvisat såsom förhöjning i anslaget till de allmänna läroverken ett belopp af 336,975 kronor.

I nådig proposition till 1883 års Riksdag, angående statsverkets tillstånd och behof, äskade Kongl. Maj:t för beredande af löneförbättring för år 1884 åt lärarne vid de allmänna läroverken — att utgå efter samma grunder som den för år 1883 beviljade — af Riksdagen anslag med enahanda belopp som det för ändamålet i 1883 års riksstat uppförda, eller 336,975 kronor; och i underdånig skrifvelse den 13 Juni 1883 (N:o 58) tillkännagaf Riksdagen, att för beredande af löneförbättring åt nämnda lärare enligt samma grunder, som vid 1882 års riksdag bestämts, på extra stat för år 1884 anvisats det af Kongl. Maj:t äskade belopp.

Då Kongl. Maj:ts förslag till 1882 års riksdag, enligt hvilket rektor vid treklassigt läroverk skulle i första lönegraden erhålla 2,500 kronor i lön och 1,000 kronor i tjenstgöringspenningar, icke vann Riksdagens bifall, lär det få antagas, att det belopp, 3,000 kronor, som han förut uppburit i lön, fortfarande bibehållit denna sin karakter; hvaremot det på extra stat uppförda lönetillägg af 250 kronor, som genom Riksdagens beslut, med tillämpning af de i statsrådsprotokollet angifna grunder, blifvit honom beredt,

måste vara att anse såsom tjänstgöringspenningar, hvilka enligt berörda grunder icke finge af tjänstens innehafvare uppbäras under tjänstledighet.

Denna uppfattning synes också hafva legat till grund för Kongl. Maj:ts nådiga cirkulär den 12 Juni 1882 och den 29 Juni 1883, deri stadgats, bland annat, att det för rektor vid allmänt läroverk till 250 kronor bestämda lönetillägg skulle utgå endast för verklig tjänstgöring.

Efter det Herr Chefen för Ecklesiastikdepartementet i Statsrådet den 5 December 1884 föredragit Rektorn vid allmänna läroverket i Strömstad C. Leidesdorffs underdåniga ansökning,

deri han — med förmälan att domkapitlet i Göteborg ansett sig icke kunna, mot de i nådiga cirkulären den 12 Juni 1882 och den 29 Juni 1883 gifna bestämmelser, för åren 1883 och 1884, under hvilken tid Leidesdorff åtnjutit tjänstledighet, åt hans vikarie requirera det särskilda lönetillägg, som genom berörda cirkulär blifvit för samma år beviljadt rektorer vid de allmänna läroverken — i underdånighet anhållit, att, enär hans tjänstledighet vore föranledd af det honom gifna uppdrag att vara folkskoleinspektör, Kongl. Maj:t måtte i nåder medgifva utanordnandet af berörda lönetillägg;

så har Kongl. Maj:t, på Statsrådets hemställan, bifallit berörda ansökan samt förordnat, att domkapitlet egde att ifrågavarande lönetillägg hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län requirera och till vederbörande utbetala.

Af handlingarne i målet, som på begäran blifvit till Utskottet öfverlemnade, har Utskottet vidare inhemtat:

att sedan vice Rektorn N. A. Ahlström hos domkapitlet i Göteborgs stift begärt utanordnande af beloppet af två den 27 Augusti 1884 dagtecknade requisitioner af tjänstgöringspenningar för rektorsbefattningen vid Strömstads treklassiga allmänna läroverk för åren 1883 och 1884 med 250 kronor för hvardera året, så har domkapitlet uti resolution den 3 September 1884 — enär den för åren 1883 och 1884 bestämda löneförbättring enligt nådiga brefven den 12 Juni 1882 och 29 Juni 1883 skulle såsom tjänstgöringspenningar utgå till ordinarie lärare för verklig tjänstgöring samt rektorsbefattningen vid Strömstads allmänna läroverk under ifrågavarande två år blifvit bestridd af vicarius, hvilkens aflöning enligt nådiga brefven den 11 Augusti 1882 och den 5 Oktober 1883 bekostats af ordinarie rektor — funnit sig förhindradt att godkänna de gjorda requisitioner; samt

att domkapitlet uti infortrad förklaring öfver Leidesdorffs ofvanberörda underdåniga ansökning vidare upplyst hufvudsakligen, att denne nästan under hela sin tjänstetid haft ledighet från tjänstens förrättande i och för skötande

af uppdrag dels såsom statens dels såsom landstingets folkskoleinspektör, för hvilka båda uppdrag han vore väl aflönad.

Utskottet — som af statsrådsprotokollen inhemtat, hurusom från den genom Kongl. cirkulären den 12 Juni 1882 och den 29 Juni 1883 stadgade regel enahanda undantag som det åt Leidesdorff beviljade medgifvits jemväl tre andra lärare vid allmänna läroverk och en seminariadjunkt — har emellertid funnit det anmälda ärendet, angående Rektorn Leidesdorffs löne-tillägg särskildt anmärkningsvärdt, då domkapitlet i sitt afstyrkande utlåtande upplyst, att Leidesdorff »nästan under hela sin tjenstetid haft ledighet från tjenstens förrättande». Nyss anmärkta fyra, med förevarande ärende lik-artade fall äro emellertid så till vida upplysande, som de tydligare än Kongl. Maj:ts beslut angående Leidesdorffs ansökning utvisa, att lönetillägget icke kommit vikarien tillgodo, utan utbetalats såsom bidrag till vikariens enligt förut gällande grunder utgående aflöning. I sjelfva verket har Leidesdorff genom det anmärkta regeringsbeslutet delvis befriats från skyldigheten att sjelf aflöna sin vikarie och, ehuru han, enligt hvad domkapitlet vitsordat, är för sin befattning såsom folkskoleinspektör väl aflönad, så att de skäl, som föranledt Kongl. Maj:t att begära och Riksdagen att bevilja den ifråga-varande löneförbättringen, icke äro på honom tillämpliga, likväl fått under sin tjenstledighet uppbära detta eljest endast för verklig tjenstgöring utgående lönetillägg; hvilket syntes Utskottet destomera anmärkningsvärdt, som en lärare, hvilken t. ex. af sjukdom hindras att sjelf förrätta sin tjenst, icke får tillgodonjuta denna löneförbättring, som dock vore för honom vida mera behöflig än för den med jemförelsevis rundliga inkomster försedde folkskoleinspektören.

Stockholm den 6 Mars 1885.

På Utskottets vägnar:

MAGNUS HALLENBORG.

Reservationer:

af Herr *Hallenborg*, med hvilken Herrar *Friherre Nordenskiöld*, *Gahn*, *Friherre Hamilton*, *Friherre Hierta*, *Grefve Wachtmeister*, *Burenstam*, *Richter*,

Grefve *Falkenberg* och *P. Pettersson* instämt: emot Utskottets beslut att tillämpa 107 § Regeringsformen med afseende å det regeringsärende, som här ofvan omförmäles;

af Herrar *Carlsson*, *Farup*, *Johnsson* och *Norén*: »Det är en allmänt gällande uppfattning att s. k. realonera icke kunna till sitt omfång ändras utan efter Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma beslut och att Kongl. Maj:t icke eger att ensamt ålägga dylika onera i vidare mån än gällande lagar föreskrifva.

Skyldigheten att i viss mån underhålla de allmänna landsvägarne måste anses för ett sådant realonus.

Skulle nu den uppfattning göra sig gällande, att det vore de administrativa myndigheterna förbehållet att ensamt efter behag ålägga jordegaren hvilken som helst förbättring af det honom till underhåll tilldelade vägskitte, så skulle något hinder icke förefinnas att tvinga jordegarne — några, många eller alla — allt efter behag, att med oerhörda kostnader och utan ersättning förvandla landets allmänna vägar eller delar deraf till stensatta chausséer; — en rättighet hvars användande säkerligen icke skall låta vänta på sig, der ökad industri till följd af jernvägar och lättare kommunikationer tagit de allmänna vägarne i bruk till vida större grad än jordegarne sjelfva, utan att dock bidraga något till dessa vägars underhåll.

Uppå dessa skäl finna vi att efter vår förmening Kongl. Maj:ts den 3 Oktober 1884 fattade beslut att godkänna Kongl. Kammarkollegii den 18 Mars nästförut gjorda åläggande för hemmansegaren *J. M. Hallengren* att genom sönderslagen sten verkställa s. k. makadamisering af det honom till underhåll tilldelade vägskitte bort af Utskottet i öfverensstämmelse med derom gjordt yrkande anmärkas, helst Byggningsbalken kap. 25 § 6 klart och tydligt föreskrifver att dylika vägar skola genom påföring af grus och sand underhållas»;

af Herr *Lasse Jönsson*: mot Utskottets beslut att ej inför Riksdagen anmäla Kongl. Maj:ts beslut att till åkerbrukskolonien *Hall* anvisa medel af fängelsernas besparingskassor (Protokoll öfver Justitiedepartementsärenden den 25 Juli 1884 § 6);

af Herr *Hedin*: »Jag antager icke blott såsom visst och säkert, att Konstitutions-Utskottet allt framgent, såsom i år, kommer att anmäla, att det icke funnit skäl att tillämpa 106 § Regeringsformen, utan ock såsom i hög grad sannolikt, att Riksdagen näppeligen torde komma att anse sig behöfva vidtaga den i § 107 Regeringsformen anvisade åtgärd.

Men häraf anser jag icke följa, att Konstitutions-Utskottets granskning af statsrådsprotokollen allt för gerna må nedsjunka till en ceremoni. Utskottets åliggande i detta hänseende anser jag stå orubbadt kvar, hvadan Utskottet bör för Riksdagen anmäla allt hvad grundlagen åt detsamma uppdragit att anmärka. Jag kan mycket väl tänka mig fall, der man såsom utskottsledamot skulle anse sig förpligtad att påyrka eller biträda en anmärkning, men det oaktadt vara fullt berättigad att i Kammarerna förorda, att samma anmärkning icke måtte föranleda den anmälan, hvarom 107 § talar.

Jag kan vidare ej inse, att anmärkningsanledningar enligt 107 §, der de i sig sjelfva äro väl grundade, böra afgöras efter det subjektiva omdömet om föremålets större eller mindre »vigt». Jag medgifver icke heller, att ett missbruk ena gången må lemnas oanmärkt därför, att det år efter år upprepats, och andra gången därför, att det förekommit blott en gång och sålunda tills vidare är »enstaka». Jag bestrider ock, att ett beslut om onyttig användning af statsmedel bör anses icke förtjena någon uppmärksamhet i det fall, då utgiften varit »obetydlig». Och om någons af lagen otvetydigt angifna rätt trädess för nära, håller jag icke före, att sådant är betydelselöst derföre, att det möjligen kan visas eller åtminstone göras troligt, att han härigenom ej lidit någon skada.

Vidare tillåter jag mig att framhålla att ehvem som betraktar de af Konstitutions-Utskottet hos Riksdagen anmälda anmärkningar såsom yttringar af fientlighet mot regeringen, såsom chikaner, såsom af tillfälliga anledningar eller personliga motiv orsakade s. k. »prickningar», visserligen visar sig helt och hållet missförstå hvad grundlagen åsyftar och icke känna hur Utskottets granskningsåliggande under snart 80 års tid blifvit utöfvadt; men att denna uppfattning helt naturligt vunnit och skall vinna större och större utbredning, ju mer och ju oftare Konstitutions-Utskottets granskningsuppdrag synes hafva *hvilat*. När då en gång Utskottet voterar en anmärkning, så är den frivola nyfikenheten genast till hands, icke för att diskutera sakfrågan, utan för att söka uppspara några särskilda, icke ur saken sjelf hemtade motiv. Och en sådan uttolkning, ehuru oberättigad, kan vara ganska ursäktlig. Allmänheten förvånar sig, att den eller den rikskunniga regeringsåtgärden icke föranledt det ogillande uttalande, den väntat och skulle funnit i högsta måtto berättigadt; i stället ser den Utskottet »bråka om en småsak». Den frågar sig: hvad vill det säga, att mygghan tages för hufvudet, och kamelen får obehindradt passera?

Homerus slumrade, som vi veta, någon gång, men mycket sällan. Med Konstitutions-Utskottet synes mig förhållandet i lång tid hafva varit alldeles motsatt: att det under utöfningen af sitt granskningsuppdrag vakat endast

någon sällsynt gång, och då blott med en mindre del af ena ögat. När det då bemannat sig till en enstaka anmärkning, har nog stundom slumpen så skilt mellan flere bud, att icke det fördelaktigaste blifvit antaget. Och verkan har föga varit någon annan, än att man skaffat näring åt det dessförutan ingalunda nödlidande halfpolitiska gatusqvallret.

När den dag kommer, då Utskottet på ett annat sätt, som här ofvan antydts, uppfattar och utför sitt granskningsuppdrag, då skall dess déchargebetänkande få en helt annan betydelse, än det för närvarande eger; det skall då tjena till grundval för en politisk debatt, som skall tillintetgöra den småaktiga och småsinnade uppfattning af Utskottets granskningsuppdrag, som nu råder till höger och till venster, upptill och nedantill. Konungens rådgifvare skola på den förändringen vinna, hvad de böra vinna: nemligen att de gå till diskussionen om en »anmärkning» icke så, som skulle de hafva att bemöta en personlig förnärmelse, utan som till en ärlig strid om rätta uppfattningen af det allmänna bästas kraf. När den dagen kommer, skall folkets politiska bildning taga ett stort steg framåt.

Af ofvanstående framgår, att jag icke kan dela den uppfattningen, att det uppdrag med hänsyn till granskning af statsrådsprotokollen, som Regeringsformen lemnat Konstitutions-Utskottet, numera icke i regeln skulle åsyfta något annat, än att åt Utskottets medlemmar bereda tillfälle till en af grundlagshelgd omhägnad, för statsverket rätt kostsam, och sålunda ganska högtidlig tidspillan. Derfor har jag nödvändigtvis inom Utskottet funnit mig försatt uti, hvad man kallar, »född» minoritet. Min afvikande åsigt om nämnda uppdrags syfte må nu ur sin enslighet framträda i och genom denna reservation.

Jag har yrkat, att Utskottet måtte hos Riksdagen anmäla följande ärenden:

- 1) Protokoll öfver civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Charlottenberg den 3 Mars 1884, § 8 angående sökt ändring i vilkoren för koncessionen till jernvägsanläggning mellan Ofoten och Luleå.

När Kongl. Maj:t genom resolution den 8 December 1882 meddelade tre inländske män koncession å en jernvägsanläggning från Luleå, öfver Gellivara, till norska gränsen, med rätt för sökandena att å en engelsk ingenjörfirma öfverlåta den blott för sådant ändamål söka koncessionen, uppslogs ett nytt blad i den svenska jernvägspolitikens historia: i vårt land hade man dittills ej vetat af jernvägskoncessioner, bortskänkta för att an-

vändas till spekulation. Denna omständighet jemte mycket annat, som föregått och efterföljt koncessionens beviljande, fäster i synnerlig grad uppmärksamheten å regeringens vidare åtgöranden i denna sak.

Bland annat har det syns mig i hög grad anmärkningsvärdt, att regeringen *fann tillbörligt att lemna Riksdagen*, medan den var sysselsatt med att pröfva Kongl. Maj:ts proposition om virkesunderstöd för jernvägen Luleå—norska gränsen, *i okunnighet om*, att den koncession å jernvägsföretaget, som naturligtvis utgjorde en hufvudsaklig faktor vid bedömandet af den Kongl. propositionen, redan blifvit i väsentliga delar ändrad. Då Riksdagen den 26 April 1884 aflät svarsskrifvelse å Kongl. Maj:ts proposition, hade Riksdagen inhemtat att ändringar i koncessionen vore *ifrågasatta*, hvarför Riksdagen tog vissa förbehåll med hänsyn till eventuella ändringar i densamma. Emellertid voro då vissa eftergifter redan den 3 Mars af Kongl. Maj:t *beviljade*, d. v. s. nära två månader före riksdagsskrifvelsens datum! Ett sådant förfarande torde näppeligen behöfva vidare kommenteras från *den* synpunkt, som redan är antydd. Men från en annan synpunkt återstår något att tillägga om den ändring i koncessionsvilkoren, som beslöts den 3 Mars 1884, det är mindre än halfannan månad efter att Kongl. Maj:ts förutnämnda proposition blifvit, den 24 Januari, till Riksdagen öfverlemnad. Det torde nemligen vara betänkligt i allmänhet, och helst vid ett så beskaffadt företag som det ifrågavarande, att, sedan en koncession beviljats, koncessionshafvarne skola anses ega den tysta förmånsrätten att få, genom successiva eftergifter, de ursprungliga koncessionsvilkoren, äfven i väsentligare punkter, ändrade. Denna anmärkning har sin fulla tillämplighet äfven å det Kongl. Maj:ts beslut, som i nästa punkt omförmäles.

2) Protokoll öfver civilärenden den 27 Juli 1884, § 19.

Kongl. Maj:t medgaf, att arbetena å Luleå—Ofoten jernvägen finge begynnas, ehuru de inlemnade handlingarna *icke* utvisade, att bolaget förfogade öfver erforderligt kapital.

I närmaste samband med den bedröfligt ryktbara koncessionen å anläggning af jernväg Luleå—norska gränsen står den regeringsåtgärd, till hvilken jag nu öfvergår.

3) Protokoll öfver civilärenden den 28 November 1884, § 16.

Genom resolution af nämnda dag har Kongl. Maj:t tillåtit bolaget för anläggning af Luleå—Ofoten jernvägen att från den dag, jernvägen Luleå—Gellivara blifver för trafik upplåten och så länge sökande bolaget är laglig

innehafvare af den genom resolutionen den 8 December 1882 meddelade koncessionen, dock ej längre än till den 1 Januari 1938, bearbeta de Gellivara aktiebolag tillhörande grufvor.

Rättigheten är sålunda upplåten på femtio år. Vida mindre tid än ett halft århundrade är mycket mer än nog, för att för Kongl. Maj:t försvåra, rättare sagdt omöjliggöra en vägran att åt det utländska bolaget bevilja rätt att såsom egare besitta Gellivara-egendomarne, om och när de en gång öfvergå i bolagets händer. De som tillstyrkt ett beslut, hvilket bildar en förberedande inledning till nämnda eventualitet, synas mig hafva glömt, såväl att Kongl. Maj:ts befogenhet att åt utlänningar bevilja tillstånd att besitta fastighet i vårt land är en, mot högsta domstolens och justitiekanslerens yttranden och i strid med civillagen, af Kongl. Maj:t sedan år 1829 *sjelf-tagen* makt, som ock hvad Riksdagen år 1873 yttrade (skrifvelsen N:o 78) om vådan af att låta utländska bolagsföreningar komma i besittning af jord-egendomar, skogar och malmfält. När samma Riksdag (skrifvelsen N:o 85) påyrkade åtgärder till bevakande af statens rätt i afseende å Gellivara-egendomarne, fann den sig böra medgifva, att denna *rätt* kunde komma att motvagas och inskränkas af »åtskilliga grannlaga förhållanden». Och hvori bestodo dessa förhållanden? Förnämligast deri, att Gellivara-verken innehades af »en främmande makts undersåte» och att egaren måhända ej kände, att under vissa förutsättningar staten egde återvinningsanspråk. Sålunda erkände man, att en ostridig kronans rätt, som utan tvekan skulle göras gällande mot en *svensk*, deremot kunde komma att stöta emot alltför »grannlaga» förhållanden, när egaren vore *utlänning*. Äfven detta synes mig vederbörande hafva bort erinra sig, när en ansökning skulle afgöras, hvars bifallande innebar första steget till att åter lemna Gellivara-egendomarne i utlänningars händer.

Jag frågar mig vidare, om det kunde vara af brådskande vigt för bolaget att redan 1884 erhålla det sökta tillståndet. Svaret lär väl vara att tillståndet behöfdes för att dermed göra *réclame* inför påräknade aktie-tecknare. Och att sålunda tillskapa en moralisk regeringsgaranti, också ett slags *Swedish government security*, det är en fyndighet, som lär vara en smal sak för den engelska prospekt-moralen. Regeringen borde ej med slutna ögon lustvandra i en mark, så full af giller och snaror.

4) Protokoll öfver civilärenden den 3 Oktober 1884, § 14.

På hemställen af Chefen för Civildepartementet förklarade Kongl. Maj:t skäl icke förekomma att göra ändring i det Kammarkollegii öfverklagade utslag af den 18 Mars samma år, hvarigenom kollegiet i strid med allmän

lag ålagt en väghållningsskyldig att med sönderslagen sten laga sina vägstycken. Dessa klagandens ord må anföras: »väghållningsskyldigheten är, äfven inom lagens gränser, i och för sig ett tillräckligt betungande realonus för fastighetsegare, utan att detsamma än ytterligare bör försvåras genom godtyckliga föreskrifter i annat syfte, än som i lag finnas stadgade».

5) Protokoll öfver sjöförvarsärenden den 30 Maj 1884, § 4.

»I likhet med hvad under flere föregående år egt rum» beviljades en gratifikation åt en f. d. lotsällderman af 1883 års »besparingar» å lots- och fyrmedel.

En sådan disposition af behållningar å ifrågavarande medel är stridande mot de af Riksdagen bestämda vilkor.

6) Protokoll öfver sjöförvarsärenden den 30 December 1884, § 4.

På Departementschefens förslag anvisade Kongl. Maj:t anslag till förberedande arbeten med anledning af de sjöbevaringsöfningar som skola ega rum å Kungsholms fästning.

Under nuvarande förhållanden synes mig en sådan användning af en del af bevaringsstyrkan anmärkningsvärdt olämplig.

7) Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 1 Augusti 1884, § 3.

Medan Sala landsförsamling var med stadsförsamlingen till ett pastorat förenad, åtnjöt hon i förening med staden privilegiet att kalla prestmän till afläggande af prof för kyrkoherdebeställningen i pastoratet. Genom Kongl. brefvet den 25 April 1871 förordnades, att församlingarna skulle skiljas, för att utgöra hvar för sig ett särskildt gäll, och kyrkoherdebeställningen i landsförsamlingen, intill dess dervarande komministern från tjensten afginge, genom vikarie uppehållas. Då det ej på samma gång vardt afgjort, hvilken natur landsförsamlingen hädanefter skulle ega, och om den skulle behålla eller mista nämnda privilegium, så anhöll församlingen (31 December 1883), att Kongl. Maj:t härom måtte meddela bestämmelse. På grund af remiss från Kongl. Maj:t inkom Kammarkollegium — efter att yttranden infordrats från domkapitlet i Vesterås, Konungens Befallningshafvande i Vestmanlands län, samt Sala landsförsamling — med utlåtande i ämnet. Kammarkollegium upplyser, att i de af landshöfdingarne år 1692 insända specifikationer öfver gäll, som då »höllos för regala», äfvensom i de af en 1722 tillsatt kommission upprättade förteckningar, Sala stad och socken »angifvas» hafva före år 1680 »varit

ansedda för regala». Kollegiets utlåtande, hvaraf framgår att nämnda specifikationer och förteckningar äro af ett temligen tvetydigt värde såsom historisk källa, upplyser vidare huru egenmäktigt Karl XI handterade församlingarnas rätt, då han utan hänsyn till landshöfdingarnes specifikationer, förklarade för regala »största delen af de pastorat, som tillförenej varit af sådan beskaffenhet». Här af — heter det vidare i Kollegiets utlåtande — behagade Kongl. Maj:t inhemta, att under lands- och stadsförsamlingarnas förening kyrkoherde skulle af Kongl. Maj:t tillsättas; »och om än landsförsamlingen dervid fått åtnjuta stadens privilegium vid förslagsupprättande, har dock ett sådant privilegium icke blifvit landsförsamlingen uttryckligen tillerkändt». På grund af denna s. k. utredning hemställde Departementschefen och beslöt Kongl. Maj:t, att landsförsamlingen skulle såsom eget pastorat blifva af regal natur.

Kollegiets uppgift, att ifrågavarande privilegium icke uttryckligen blifvit Sala landsförsamling tillerkändt, är emellertid stridande mot verkliga förhållandet, så vida eljest, hvad jag ej kan betvifla, här nedan åberopade, i Mittags edition af Kyrkolagen införda, handlingar äro autentika. Sedan uti § 42 af privilegierna för Sala (15 April 1624) stadgats, att »uti kyrkoherdevalet hafva vi nådigst undt staden den rätt, att de med bispens ja och samtycke må välja tre skickliga personer och oss med bispens och stadens bref presentera, af hvilka vi en sedan Keesa och till Kyrkoherde konfirmera vele», så vardt genom Kongl. Maj:ts utslag den 24 Februari 1772 förklaradt, att Kongl. Maj:t, på Rikens Ständers tillstyrkan i skrifvelse af 17 December 1771, bifallit, att Sala stad må tillgodonjuta de rättigheter vid kyrkoherdeval derstädes, som 42 § i stadens privilegier innehåller, »och det på lika sätt som vid riksdagen 1760 för Norrköpings stad blifvit bifallet, samt att *Sala landsförsamling under denna privilegii- och förslagsrätt lika med Sala stad innefattas*». Privilegiet har således verkligen blifvit landsförsamlingen så »uttryckligen tillerkändt», som detta med svenska ord kan ske i en behörigen tillkommen författning. Till närmare upplysning må förhållandet med Norrköpings stads- och landsförsamlingars valrätt anföras, eftersom Kongl. Maj:ts ofvannämnda utslag 1772 bestämde att Salaförsamlingarna skulle åtnjuta sitt privilegium »på lika sätt», som för Norrköping förut blifvit bifallet. Norrköpings stad hade, enligt 1620 års privilegier, rätt att välja och »presentera» tre personer. Uti denna valrättighet — heter det i Rikets Ständers skrifvelse af den 21 Augusti 1761 — hade »landsförsamlingen sedan genom Kongl. Maj:ts särskilda nådiga utslag fått delaktighet, dock så att föreslåendet staden allena är förbehållet». I enlighet med Rikets Ständers tillstyrkan i nämnda skrifvelse förklarade Kongl. Maj:t genom utslag den 8 Oktober 1761, att »Norrköpings stad efter dess privilegier eger rättighet att, inom den tid som

förordningarna fordra pastorats besättande, låta så många prester, som magistraten och borgerskapet åstundat, för dem predika och sina embetsgåfvor utmärka; hvarefter och änskönt sådant icke skulle blifva inom denna tid verkställt, utan genom magistratens och borgerskapets förvållande eftersatt, *stads- och landtförsamlingarna* dock ofelbart böra, med biskopens ja och samtycke, i laga tid välja genom sina elektorer tre skicklige prestmän, hvilka stadsförsamlingen sedan, med biskopens och stadens bref, Kongl. Maj:t i underdånighet föreslår, då Kongl. Maj:t en af dem till deras Kyrkoherde i nåder utnämmande varder».

Det i vederbörande domkapitels utlåtande, hvori Konungens befallningshafvande instämt, anförda skäl för privilegiets upphäfvande, att nemligen församlingen icke tycktes vara angelägen om dess bibehållande, är alldeles betydelselöst. Den fortlevande församlingens framtida rätt borde icke slumpas bort af den tillfälliga majoriteten på en kyrkostämma år 1883. I slikt fall torde det just tillkomma Kongl. Maj:t att upprätthålla andras väl förvärfvade rättigheter, ej att utvidga sina egna.

En författare i svenska kyrkorätten skref för femtio år sedan, att Kongl. Maj:t, vid afgörandet af tvister om pastorats natur, »in casu dubio visserligen ofta låtit skälen för regaliteten blifva gällande.» Måne det vore för tidigt nu, att beträda en annan väg, att inskränka, icke utvidga »regaliteten»?

8) Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 15 Augusti, § 19.

Rikets Ständer vid 1862—1863 års riksmöte beviljade på grund af enskild motion, för nästa statsregleringsperiod, årligen 4,500 riksdaler till inrättande i ecklesiastikdepartementet af en byrå för folkskoleärenden, till hvars åligganden skulle höra att »sammanföra, kontrollera och bearbeta de inkommande statistiska uppgifterna af alla slag» rörande folkskoleväsendet (skrifvelse N:o 169). Med anledning häraf beslöt Kongl. Maj:t (den 5 Februari 1864) att för folkskoleärenden tillsätta en expeditionssekreterare i ecklesiastikdepartementet med åliggande, bland annat, att »tillse det inom departementet föras de statistiska och andra anteckningar, som för noggrann kännedom af folkundervisningen äro nödiga.» Vid 1865 års riksdag äskades för folkskolebyrån på ordinarie stat 4,500 riksdaler till lön åt en byråchef och 1,500 riksdaler till tjänstebiträde, hvilket Riksdagen biföll. Hur departementets stat sedermera reglerats, läser icke behöfva omtalas.

År 1870 utgafs: »Bidrag till Sveriges officiella statistik. P) Folkundervisningen den 31 December 1868», innehållande berättelse och tabellbilagor. Efter detta första försök att grundlägga en svensk folkskolestatistik har under femton år all fortsättning — uteblifvit.

Folkskolebyrån har nu egt bestånd i två årtionden. Jag förmodar, att den fullgör ofvan omförmälda statistiska åligganden, i hvilket fall *offentliggörandet* af en årlig folkskolestatistik ej borde vara något öfvermåttan afskräckande företag. Men sannolikt hafva hinder, outransakliga för den i departemental-mysterierna oinvigde, mött ett så nyttigt förehafvande.

Är det för att afhjelpa denna brist, som chefen för ecklesiastikdepartementet förmått Kongl. Maj:t att anvisa ett arfvode åt en ej i folkskolebyrån anställd författare, som enligt ett — förmodligen *icke* af Kongl. Maj:t meddeladt — »uppdrag» utarbetat en »Öfversigt af folkskoleväsendets utveckling under åren 1877—1881» (34 sidor oktav), så måste jag beklaga den i ögonen fallande oemotsvarigheten mellan medel och ändamål. Af denna officiella brochures torftiga siffror och allmänna resonnement inhemtas ingen upplysning om vårt folkskoleväsende, som skulle vara värd den inom Utskottet såsom »obetydlig» betecknade kostnaden. Endast i *ett* afseende kan den erbjuda något intresse, dock utan tvifvel af annat slag, än man beräknat: den föranleder en jemförelse med den i fjor utgifna, kolossala och oerhördt dyra, statistiska volymen om »statens elementarläroverk» (196 sidor text och 250 sidor tabellbilagor, allt i stor quart).

9) Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 9 Aug. 1884, § 16.

Trettio års erfarenhet har ådagalagt olämpligheten, ja skadligheten af det lagtväng, hvarmedelst man velat förmå de studerande inom filosofiska fakulteten att inrätta sina studier, att välja sina »kunskapsämnen», icke enligt egen håg och egen uppfattning af studiets praktiska ändamål, utan så, som en förmynderlig regering funnit för godt. Denna erfarenhet har också visat, att olägenheterna af detta absurda tvång hvarken afhjelpas genom sådana modifikationer i examensstadgarne, som gifva med ena och taga med andra handen, som skära bort litet här och lägga till litet der, eller genom i särskilda fall meddelade »dispenser», hvilka, betraktade i samband med de vägrade dispenserna, icke synas vara regerade af någon annan princip än nycken eller det mer eller mindre medgörliga tycket för dagen.

De genom Kongl. skrifvelsen af 22 April 1853 angående filosofie kandidatexamen meddelade bestämmelserna aflöstes af föreskrifterna i Kongl. skrifvelsen den 16 April 1870. De senare efterträddes af nya stadganden i Kongl. skrifvelsen den 26 Januari 1877, och dessa åter ändrades genom Kongl. skrifvelsen den 12 September 1879. Måne med denna fjerde reform tvångets rätta mått skall anses vara funnet? visserligen icke: det är ej jemkningar i tvånget, utan tvångets afskaffande, som allena kan lända till bot.

Emellertid har, på Ecklesiastikministerns tillstyrkan, Kongl. Maj:t afslagit en af filosofie kandidaten N. N. gjord ansökan att, utan hinder af föreskrifterna i Kongl. brefvet den 26 Januari 1877, i licentiatexamen få undergå pröfning i teoretisk filosofi, latinska språket samt nordiska språk.

Då det tvång, som sålunda in casu upprätthölls, visat sig vara för studierna skadligt; då Kongl. Maj:t eger rätt att dispensera från den ekonomiska författning, som stadgar detta tvång; då Kongl. Maj:t stundom med långt större liberalitet meddelat sådan dispens; då samtliga de ämnen, som sökanden ville i sin examen förena, återfinnas inom de för licentiatexamen inför humanistiska sektionen obligatoriska ämnesgrupper; då sökanden utan tvifvel bättre än Herr Ecklesiastikministern kan bedöma, hvad den förres studier skola tjena honom till och hvad han därför bör studera, har jag funnit denna dispensvägran beklagligt anmärkningsvärd.

10) Protokoll öfver ecklesiastikärendet, inför t. f. regering den 29 Februari, § 9.

Hos Kongl. Maj:t hade Rektorn vid högre allmänna läroverket i Hudiksvall anhållit om tillåtelse, att tvenne hans döttrar måtte få begagna undervisningen i nämnda läroverks sjetta och sjunde klasser, antingen så att de, efter aflagd godkänd inträdesexamen, i tillämpliga deler egde alla en lärjunges rättigheter och skyldigheter, eller ock så att de, utan att vara vid läroverket formligen inskrifna, finge mot skälig ersättning öfvervara lektionerna i läseämnena inom nämnda klasser. Den erfarne skolmannens ansökan, om hvilken Utskottet tagit kännedom, är motiverad på ett så fullständigt och öfvertygande sätt, att den — i betraktande af frågans otroliga utgång — skall blifva en af de märkligaste källskrifterna till svenska skolväsendets historia under sista fjerdedelen af det nittonde seklet.

Efter inhemtande af Upsala domkapitels — men ej af vederbörande lärarekollegii — utlåtande i ämnet, afslog Kongl. Maj:t Rektor Sidvalls ansökan.

Med anledning häraf har jag inom Utskottet erinrat om följande omständigheter:

a) I tidskriften »Vor ungdom», 1884, 1:a häftet, sid. 66—67, har en svensk skolman upplyst, att i några fall flickor undervisats tillsammans med gossar i de allmänna läroverken. Detta har — fortsätter han — skett med rektors och lärarnes tillåtelse, men det har försiggått i all tysthet, utan att höga vederbörande derom tillfrågats.

Att detta skulle vara för Ecklesiastikdepartementet obekant, är naturligtvis omöjligt. Departementet »inspekterar» ju och mottager berättelser.

Men hvarför har då ej ett förbud blifvit utfärdadt? Ställningen är således den, att *utan* Kongl. Maj:ts tillåtelse går det mycket väl för sig att låta flickor följa undervisningen i statens elementarläroverk, men att, när hos Kongl. Maj:t helt lojalt göres ansökan om sådan rättighet, den afslås — ett par tidigare afslag nämnas af förf. i »Vor Ungdom». Man skulle vilja gifva mycket för att få tag i nyckeln till en dylik politisk gåta.

b) En del af de skolor, som staten med dryga kostnader underhåller, stå halftomma. Enligt bilagorna till senaste läroverkskommitténs betänkande funnos pedagogier med 10, 9, 8 lärjungar (Ulricehamn, Mariefred Hedemora och Falkenberg), treklassiga läroverk med 26, 20, 18 lärjungar (Söderköping och Sala, Vernamo och Vimmerby, Sölvesborg och Marstrand), femklassiga läroverk med 76, 75, 71, 66, 53, 52 lärjungar (Söderhamn, Norrtelje och Kristinehamn, Arboga, Haparanda, Piteå, Enköping), fullständiga läroverk med 117, 111, 91 (Hudiksvall, Strengnäs, Luleå). Åtminstone på ganska många orter skulle ett äfven betydligt tillöpp af qvinliga elever icke hafva orsakat någon trängsel.

Slutligen tillåter jag mig att anföra de ord, hvarmed Rektor Sidvall i sin redogörelse för Hudiksvalls läroverk under läsåret 1883—1884 omförmält denna sak. Efter att hafva redogjort för ansökningens innehåll och den utgång, frågan fick, yttrar han följande:

»Ehuruval vetande, att underdåniga framställningar af sistnämnda art hittills icke rönt nådigt afseende, vågar jag, *liftigt öfvertygad* som jag är att en dylik väg måste förr eller senare beträdas, föreställa mig, att omständigheterna nu, om någonsin, varit gynsamma för anställande af ett försök, huruvida samläsning mellan ynglingar och flickor på ett högre stadium af offentlig skolundervisning visade sig möjlig och ändamålsenlig: *de här ifrågasatta qvinliga lärjungarna skulle nemligen fått sin fader till rektor och lärare samt sin broder till klasskamrat*; men af utgången visade sig, att frågan ännu icke är hos oss mogen för lösning i den åsyftade rigtningen. Så mycket torde dock kunna utan öfverdrift sägas, att genom välvilliga medgifvanden åt detta håll från statsmyndigheternas sida *många föräldrars bekymmer för sina döttrars uppfostran skulle väsentligen lättas*, och *de mindre besökta bland de allmänna läroverken kunna genom vidgad verksamhet och ökad lärjungental rikare återgälda samhällets uppoffringar.*»

De gyllene ord, som jag ur en föga känd och mindre tillgänglig skrift citerat, skola åt det häfte af riksdagstrycket, som innehåller Konstitutions-Utskottets déchargebetänkande, förläna ett icke ringa värde — derest ett sådant understöd möjligen behöfves.

11) Protokoll öfver ecklesiastikären den 5 December 1884,
§ 17.

Jag har med min röst bidragit till Utskottets beslut att hos Kamrarna göra en anmälan enligt 107 § Regeringsformen, men detta på i viss mån andra grunder, än de af Utskottet åberopade, hvarföre jag anhåller att få härom yttra mig.

När Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t den 21 Maj 1882 meddelade att den, till löneförbättring för lärarne vid de allmänna läroverken med hälften af de belopp, som Kongl. Maj:t i Prop. N:o 17 föreslagit, hade anvisat 336,975 kronor, förklarade Riksdagen, att denna löneförbättring skulle ega rum »med tillämpning af de i statsrådsprotokollet angifna grunder.» Här framträder den frågan: hörde den nya, den dittills i afseende å elementarlärarnes aflöning icke använda principen att fördela aflöningsförmåner i »lön» och »tjenstgöringspenningar», hörde den med till »grunderna» eller ej? Tydligt besvaras den frågan ingalunda af sjelfva statsrådsprotokollet, och om detta allena skulle tjena till ledning vid svarets afgifvande, så skulle jag vilja nekande besvara frågan, derföre, bland annat, att å ena sidan tillämpningen af en sådan »grund» å aflöningen vid de läroverk, de treklassiga samt pedagogierna, för hvilkas lärare äskades blott »tillfällig löneförbättring å extra stat», förekommer mig orimlig, men å andra sidan statsrådsprotokollet icke gör någon skilnad, i afseende å denna »grunds» tillämpning, mellan de läroverk, hvilkas lärare skulle få definitiv löne reglering å ordinarie stat, och dem, hvilkas lärare skulle erhålla blott tillfällig löneförbättring å extra stat. Sådant är det svar på frågan, som synes mig framgå ur anförandet till statsrådsprotokollet. Emellertid måste jag, i följd af de omständigheter som i Utskottets utlåtande finnas omtalade, antaga att den, som till statsrådsprotokollet afgaf detta anförande, menat, att principen: fördelning i lön och tjenstgöringspenningar, var en af den föreslagna löneförbättringens »grunder».

Då uppstår vidare den frågan: egde denna »grund», fördelningen i lön och tjenstgöringspenningar, fortfarande sin giltighet och afsedda tillämplighet, efter att Riksdagen dels till hälften nedsatt det äskade beloppet, dels uppfört detta å extra stat? Jag kan, efter noggrant öfvervägande, ej annat än med nej besvara denna fråga, det vill med andra ord säga, att jag påstår, att den ifrågavarande grunden, om den nu var en af »grunderna», i följd af Riksdagens beslut måste förfalla. Uppenbart är att, sedan Riksdagen med 50 procent minskat det begärda beloppet, de i statsrådsprotokollet angifna siffrorna för lön och tjenstgöringspenningar inom de särskilda befattningarnas olika lönegrader icke vidare kunde tillämpas, utan att »grundens» tillämp-

ning måste inskränkas till iakttagande af *proportionen* mellan lön och tjänstgöringspenningar sådan denna proportion framgår ur statsrådsprotokollets siffror. Men äfven med denna förutsättning kommer jag till det resultatet, att ifrågasvarande »grund» var vorden omöjlig efter de af Riksdagen vidtagna ändringarna i den Kongl. propositionen, hvilket jag vill med ett exempel belysa. Lägsta lönegraden för adjunkt var, när den Kongl. propositionen afgafs, 1,500 kronor. Dertill skulle, enligt propositionen, komma 1,000 kronor tjänstgöringspenningar, det vill säga att, efter den af Kongl. Maj:t föreslagna löneförbättringen, lönen skulle blifva tre femtedelar och tjänstgöringspenningarne två femtedelar af hela aflöningen. I följd af Riksdagens beslut minskades lönetillökningen från 1,000 till 500 kronor. Om nu på den med blott 500 kronor, i stället för de af Kongl. Maj:t föreslagna 1,000, ökade aflöningen tillämpas den ofta nämnda »grunden»: delning i lön och tjänstgöringspenningar, och denna tillämpning verkställes på det enda sätt, som är rimligt, nemligen så, att statsrådsprotokollets *proportion* mellan lön (= tre femtedelar) och tjänstgöringspenningar (= två femtedelar) användes, så blir följden, att en adjunkt i lägsta lönegraden, som förut hade 1,500 kronor lön, komme att erhålla 1,200 kronor lön och 800 kronor tjänstgöringspenningar. Om man nu vidare tager i betraktande, att, enligt dittills gällande bestämmelser, tjänstledig elementarlärare i vissa fall kunnat alldeles slippa att afstå någon del af sin aflöning, men att deremot »tjänstgöringspenningarne» skulle till hela sitt belopp afstås, så befinnes, att en tjänstledig adjunkt i lägsta lönegraden, som i vissa fall kunnat få behålla sina 1,500 kronor, efter löneförbättringen skulle i samma fall få afstå 800 kronor tjänstgöringspenningar och behålla blott den till 1,200 kronor uppgående lönen. Således, om fördelningen i lön och tjänstgöringspenningar icke blott hörde till »de i statsrådsprotokollet angifna grunder», utan denna grund också skulle ega bestånd efter de af Riksdagen beslutade ändringarna i den Kongl. propositionen, då blefve följden, att den tillämnade *löneförbättringen* kunde komma att, med en för läraren högst obehaglig dialektik, slå om i sin motsats, det är i en *försämring* af hans aflöningsförmåner. Då ett sådant resultat af löneförbättringen likväl är en orimlighet, så kommer jag härmed tillbaka till min utgångspunkt, att, om än fördelningen i lön och tjänstgöringspenningar var en af »grunderna» i statsrådsprotokollet, denna grund icke vidare var förnuftigtvis tillämplig, sedan Riksdagen nedsatt beloppet till hälften och uppfört det å extra stat.

Emellertid hade Riksdagen ju föreskrifvit »tillämpning af de i statsrådsprotokollet angifna grunder». Hvad var då att göra? Enligt min tanke, borde ej någon tvekan kunnat finnas om rätta utvägen: att i framställning till 1883 Riksdag påpeka, att man kört fast, och *hur* man rätteligen kunde komma lös igen.

Chefen för Ecklesiastikdepartementet valde ej denna utväg. Han tillstyrkte ett Kongl. Maj:ts beslut, att det af Riksdagen beviljade *lönetillägget* skulle betraktas såsom tienstgöringspenningar. Att detta beslut ej kan betraktas såsom en verkställighet af Riksdagens föreskrift om tillämpning af de »i statsrådsprotokollet angifna grunder», ligger för öppen dag, ty enligt dessa grunder — om nu fördelningen får räknas dit — skulle *hela* det nyreglerade aflöningsbeloppet enligt viss norm fördelas i lön- och tienstgöringspenningar. Att åter göra det af Riksdagen till 50 procent nedsatta lönetillägget till tienstgöringspenningar, det var att påbjuda en ny, i statsrådsprotokollet icke angifven grund.

Men härvid stanna ej denna sakens märkvärdigheter. Detta är blott det första skedet, och det i viss mening bästa af hela historien återstår.

Den 12 Juni 1882 beslöt Kongl. Maj:t, på Chefens för Ecklesiastikdepartementet hemställan, att de af Riksdagen beviljade lönetilläggen skulle »utgå endast för verklig tienstgöring», och samma beslut har upprepats den 29 Juni 1883 samt den 30 Maj 1884. Vederbörande domkapitel hafva gång efter annan befunnits uppfatta de nyss citerade orden enligt vanligt svenskt språkbruk: de hafva icke lyckats inse att *tienstledighet* är detsamma som *verklig tienstgöring*. Icke dess mindre vidhålles 1883 och 1884 den 1882 bestämde ordalydelsen i cirkulären om lönetillägget, men — Chefen för Ecklesiastikdepartementet tillstyrker regelbundet Kongl. Maj:t, på sätt Utskottet berättat, att i tillämpningen, vid afgörandet af besvär, upphäfva hvad högst densamme låtit genom cirkulär från Ecklesiastikdepartementet förkunna till vederbörandes efterrättelse. En sådan regeringskonst synes mig hafva ingen förtjenst, men i stället två fel — att ställa alltför öfverdrifna anspråk på underordnade myndigheters skarpsinne och att för ro skull öka den eljest så mycket öfverklagade mängden af administrativa besvärsmål.

Emellertid vill jag gerna söka någon anledning till motsägelsen mellan cirkulären och deras tillämpning. Jag föreställer mig, att Chefen för Ecklesiastikdepartementet ansett en oryggligt konsekvent tillämpning af en fast regel för lönetilläggen ej vara möjlig, eller åtminstone kunna blifva olämplig. Men om han sålunda tillstyrkt Kongl. Maj:t att gentemot sina egna cirkulär bibehålla och utöfva en obunden handlingsfrihet, för att ena gången kunna tillämpa den berömda principen *si* och andra gången den ej mindre namnkunniga principen *så* (protokoll öfver Ecklesiastikärenden den 29 Februari 1884, § 8, utvisar en annan »grund» för bestämmande af en i följd af sjukdom tienstledig lärares aflöning, än den i allmänhet följda), och om än detta tilläfventyrs kunde hafva sina skäl, sedan — på sätt förut är anmärkt — hela frågan kommit på sned, så måste jag derutinnan instämma med Utskottet, att, om i något fall det funnits giltiga skäl att vidhålla cirku-

lärens princip (att lönetilläggen skola utgå endast för verklig tjenstgöring), ett sådant fall för visso var det, som föranledt Utskottets af mig biträdda anmärkning.

Jag kan ej underlåta att här påpeka, huru — under ofvan tecknade régime — för sjukdom tjenstledig lärare behandlas. Den sjuke läraren, som kanske ofta för sjukdomens skull får afsäga sig en välbehöflig extra arbetsförtjenst, han får afstå fjerdedelen af sin gamla lön och han får ej ett öre af det lönetillägg, som förklarats för »tjenstgöringspenningar». Den lärare åter, som njuter permanent tjenstledighet, för att sköta en annan befattning, för hvilken arfvodet eller arfvodena jemte reseersättning torde uppgå till några tusental kronor, han anses böra särskildt omhuldas. Vare sig att detta är en af de fastställda »grunderna» för lärareaflöningen, eller blott en mindre lycklig »tillämpning» af en måhända förnuftigare grund, så synes mig rättelse vara påkallad af rättvisa och billighet.

12) Protokoll öfver finansärenden den 23 Maj, § 21.

Med anledning af en framställning från 1867 års statsrevision anhöll Riksdagen år 1868 (skrifvelse N:o 78) om utredning rörande »fördelar och olägenheter af post- och telegrafverkens förening under en gemensam styrelse» samt, eventuellt, om framläggande af gemensam normalstat för båda verken, derest en sammanslagning af dem befundes fördelaktig. Sedan cheferna för båda verken afgifvit utlåtande i ämnet, fann Kongl. Maj:t Riksdagens framställning ej för det dåvarande böra föranleda annan åtgärd, än att å de orter, der båda styrelserna funne sådant lämpligt, befattningarna såsom post-expeditör och telegrafstationsföreståndare, vid inträffande ledighet, hos samma person förenades.

Riksdagen 1871 uttalade ånyo (skrifvelse N:o 48) samma önskan om båda verkens förening, dervid anförande bland annat, *att* derigenom en betydlig minskning i tjenstemännens antal säkerligen skulle kunna åvägabringas, *att* den något ökade aflöningen för dem, som skötte förenade post- och telegraf-tjenster, skulle trots besparingen för det allmänna bereda dem förbättrad utkomst, *att* derest öfverstyrelsen ej blefve gemensam, antagandet af gemensamme tjenstemän, enligt hvad erfarenheten visat, icke torde vinna önskvärd tillämpning, *att*, i motsats mot Telegrafstyrelsens uttalade åsigt, Riksdagen ansåge det målet vara väl värdt att eftersträfva, att genom besparingar måtte åt statskassan beredas öfverskottsmedel från telegrafverket.

Äfven denna framställning fann Kongl. Maj:t icke böra till någon åtgärd föranleda. Visserligen blefvo genom Kongl. brefvet den 6 Juni 1873 föreskrifter meddelade i syfte att befrämja den förening af befattningarna

såsom postexpeditör och telegrafstationsföreståndare, hvilken genom Kongl. brefvet den 12 December 1869 tillåtits. Men antalet af förenade post-expeditioner och telegrafstationer var likväl endast *fem* i det ögonblick, då Riksdagen 1880 (skrifvelse N:o 49) för *tredje* gången bragte organisationsfrågan å bane samt begärde framläggande af förslag härom för *näst sammanträdande* Riksdag. Vid aflåtande af statsverksspropositionen till 1883 års Riksdag förklarade Kongl. Maj:t icke heller denna Riksdagens framställning till någon Kongl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Jag har förutskickat denna öfversigt, för att påminna om, hur envist från Telegrafstyrelsen blåser motvind mot en af Riksdagen länge påkallad reform, och jag kommer nu till det åberopade statsrådsprotokollet. I förening med en förlidet år af Telegrafstyrelsen fordrad *upplösning* af föreningen mellan post- och telegraftjänsterna å stationen vid Riddargatan i Stockholm, lägger detta protokoll i dagen, att nämnda motvind numera nått en styrka, mot hvilken Kongl. Maj:t alls icke förmår hålla stånd. För ett nytt postkontor och ett nytt telegrafkontor å Ladugårdslandet vid Esplanaden skulle väl, om möjligt, skaffas »gemensam lokal». Men gemensam förvaltning? Nej, bort det!

Riksdagen befinnes hafva varit sannspådd, då den 1871 yttrade att, utan gemensam öfverstyrelse, »antagandet af gemensamma tjänstemän för post- och telegrafverket icke torde vinna önskvärd tillämpning». Då fanns en sådan gemensamhet endast å två orter. Tio år senare hade den utsträckt sig till fem orter, och var den ifrågasatt att utsträckas till ytterligare två. Generalpoststyrelsens berättelse för år 1883 upplyser — Telegrafstyrelsens åter nämner ej denna obehagliga småsak — att af de 193 fullständiga fasta postanstalterna sex tillika voro telegrafanstalter, oberäknadt två förenade post- och telegrafanstalter i Stockholm (hvarjemte vid tio *poststationer* å orter, der äfven statstelegrafstationer funnos, post- och telegrafgöromålen sköttes af en gemensam föreståndare).

Hvad en »långsamt mognande öfvertygelse», understödd af det absoluta veto, som det Kongl. brefvet af 1873 lagt i Telegrafstyrelsens hand, kan uträtta i negativ riktning, det torde af ofvanstående klarligen framgå.

- 13) Protokoll öfver utrikesdepartementets ärenden i sammansatt statsråd den 25 Januari 1884, § 1.

Genom fullmakt af 25 Januari 1884 har Kongl. Maj:t bemyndigat svensk-norska ministerresidenten i Lisboa att med Portugal afsluta en handels- och sjöfartstraktat.

Då hvarken denna fullmakt eller den enligt Kongl. Maj:ts bemyndigande af Utrikesministern utfärdade instruktion för underhandlaren föreskrifver, att i traktaten bör inflyta förbehåll om Riksdagens godkännande, ehuru sistnämnda dokument och Utrikesministerns yttrande till sammansatta statsrådets protokoll den 25 Januari 1884 göra mer än antagligt, att traktaten skall komma att beröra Riksdagens rätt, enligt 60 § Regeringsformen, har denna omständighet så mycket mer synts mig böra anmärkas, som anledningar förekommit till den förmodan, att man på vissa håll skulle föreställa sig, att Riksdagens tullbeskattningsmakt kunde undanskjutas i sådana fall, der en handelstraktat blott i »obetydligare» mån berör densamma.

14) Slutligen har jag här velat omförmäla min reservation mot Utskottets beslut att icke infordra det, såsom jag förmodar, befintliga ministeriella protokollet med tillhörande handlingar angående följande allmänt bekanta sak, som inom och utom landet väckt ett synnerligen obehagligt uppseende.

Af in- och utländska tidningars berättelser har man sig bekant, att förlidet år svensk-norske konsuln i Haderslev, Bankdirektören Sören Thomsen Amorsen, entledigades från sin sedan 1862 innehafda vicekonsulsbefattning, och att entledigandet föranledts, ej af fel eller försummelse i embetet, utan af det misshag, hvarmed vederbörande i Berlin ansett Amorsens deltagande jemte ett antal slesvigska män och qvinnor i en utflykt till Vestjylland. Anmärkande, att jag omöjligen kunde föreställa mig, det Ministern för utrikes ärendena skulle i en sådan sak hafva begagnat sig af sitt i konsulsstadgan medgifna, enligt min tanke med Regeringsformens § 35 icke förenliga bemyndigande att entlediga vicekonsuler, och att han säkerligen föranledt ärendets behandling i ministerielt statsråd, har jag yrkat att Utskottet borde infordra handlingarna i detta allmänt kända mål, för att sättas i tillfälle att bedöma, om och huru vederbörande sökt häfda landets värdighet och ära.»

I vissa delar af Herr Hedins reservation hafva nedannämnde ledamöter instämt, nemligen:

Herr *Furup*: i punkterna 1, 2, 10 och 13;

Herr *Lasse Jönsson*: i punkterna 3, 6 och 13;

Herr *Norén*: i punkterna 1 och 2;

Herr *Aug. Pettersson*: i punkten 4; och

Herr *Ljungman*: i punkterna 1, 2, 3 och 13.

Herrar *von Ehrenheim* och Friherre *von Essen* hafva begärt få antecknadt, att de varit förhindrade att närvara vid det Utskottets sammanträde, då beslut fattats om anmärknings framställande enligt 107 § Regeringsformen.
